

**КИРИЛИЧ В.П.,
кандидат політичних
наук, доцент**

*Дипломатична
академія України
при МЗС України*

**НОРМАТИВНО-
ПРАВОВІ ЗАСАДИ
МІГРАЦІЙНО-
ВІЗОВОЇ
ПОЛІТИКИ
РЕСПУБЛІКИ
БОЛГАРІЯ**

Інтеграційні процеси, що розгортаються в Європі, вимагають від усіх їхніх учасників синхронізації та стандартизації дій у багатьох сферах суспільно-політичного та економічного життя.

Важливою у цьому контексті є універсалізація правової бази учасників європейських інтеграційних процесів, приведення до спільного знаменника національних законодавств у таких ключових галузях як конституційні гарантії розвитку демократії та економіка.

Однією зі складових процесу демократичного державотворення є вироблення узгодженої з нормами європейського права міграційно-візової політики.

Євроінтеграційний поступ Республіки Болгарія та виконання у цьому зв'язку поставлених Євросоюзом завдань зумовлює необхідність адаптації національного законодавства до законодавства ЄС.

У здійсненні міграційно-візової політики Республіка Болгарія керується Постановою Ради ЄС № 539/2001 від 15.03.01, яка перед-

бачає приведення норм візової політики Болгарії у відповідність до стандартів Європейського Союзу¹.

Зі схваленням 1990 року Народними Зборами Болгарії рішення про наміри зайняти гідне місце в сім'ї європейських народів шляхом набуття повноправного членства в Європейському Союзі і готовності до створення всіх необхідних для цього передумов започатковано процес внутрішніх перетворень в РБ заради приєднання.

Ключовим напрямом у сучасній зовнішній політиці Республіки Болгарія є активізація переговорного процесу щодо приєднання до Євросоюзу.

Під сучасну пору урядом Болгарії вжито низку заходів, спрямованих на виконання взятих на себе обов'язків у рамках Європейської угоди про асоціацію й адаптовано помітну частину національного законодавства до загальноєвропейського. У контексті приведення болгарського законодавства до норм європейського права відчутних змін зазнали митне законодавство, банківське і торговельне законодавство, законодавство у сфері захисту інтелектуальної власності і прав людини на працю, з питань транспорту та охорони довкілля тощо.

Створена в Народних Зборах постійна Комісія з питань європейської інтеграції здійснює постійний парламентський контроль процесів, пов'язаних з виконанням взятих на себе Радою Міністрів зобов'язань щодо вступу Болгарії до Євросоюзу, а також ходу адаптації національного законодавства до норм європейського.

Урядовий Комітет з питань європейської інтеграції під керівництвом Голови Ради Міністрів виробляє політику Республіки Болгарія щодо інтеграції з ЄС як стратегію внутрішнього розвитку РБ, обговорює та схвалює законопроекти з виконання вимог, передбачених Європейською угодою про асоціацію.

У контексті реформування системи виконавчої влади запроваджено інститут Міністра з європейських питань, який разом з Міністерством закордонних справ уповноважений вести переговорний процес щодо приєднання Болгарії до Європейського Союзу.

Наказом Міністра закордонних справ 2002 року створено Інститут європейських досліджень та інформації, який слугує науковою базою зовнішньополітичного відомства РБ та Міністра з європейських питань у ділянці євроінтеграційних процесів.

Наприкінці 2002 року Республіка Болгарія закрила дев'ятнадцятий розділ у переговорах щодо членства в Євросоюзі, що склало переконливу основу для визначення Копенгагенським саммітом (грудень 2002 року) терміну вступу Болгарії до Європейського Союзу, котрим названо 2007 рік.

У процесі гармонізації законодавства відповідно до вимог Європейського Союзу візова політика Республіки Болгарія зазнала суттєвих змін під кутом зору наближення до європейського і міжнародного стандартів щодо прав іноземців.

У рамках підготовки до вступу Болгарії в Європейський Союз і НАТО було прийнято пакет законодавчих актів про громадянство, іноземців, біженців, цивільної реєстрації і болгарські особисті документи.

Із запровадженням 2000 року для болгарських громадян дозволу на безвізовий в'їзд у країни Шенгенської угоди з правом перебування протягом трьох місяців постала необхідність диференціації категорій болгарських віз і внесення змін до правил в'їзду і перебування іноземців на території Республіки Болгарія.

Умови і порядок в'їзду, перебування і виїзду з території РБ іноземних громадян регулюються низкою міжнародних договорів, підписаних Болгарією, а також національними законодавчими актами.

Закон Республіки Болгарія про іноземців (далі – ЗРБІ) визначає порядок та умови в'їзду, перебування і виїзду з території РБ, а також права та обов'язки у цьому зв'язку іноземних громадян.

Іноземцями згідно зі ст.2 Закону РБ про іноземців є всі особи, які не є болгарськими громадянами або особи без громадянства, якщо даний факт буде підтверджено офіційним документом. На іноземців поширюються всі права та обов'язки згідно з болгарським законодавством і ратифікованими РБ міжнародними нормативно-правовими актами, окрім тих, які вимагають болгарського громадянства².

Згідно зі ст.6 ЗРБІ усі іноземні громадяни, які перебувають на території Республіки Болгарія, несуть цивільну, адміністративну і кримінальну відповідальність як і громадяни Болгарії, позаяк іншого національним законодавством і міжнародними договорами не передбачено³.

Іноземець має право в'їзду на територію Республіки Болгарія при умові пред'явлення ним відповідного документа для закордонних поїздок або документа, що його заміняє, а також візи на в'їзд, перебування чи транзит до третьої країни⁴. Тип візи визначається метою поїздки, терміном перебування в країні, кількості в'їздів, а також місцем її оформлення.

Стаття 9 ЗРБІ регламентує такі типи болгарських віз:

- а) віза для повітряного трансферу;
- б) транзитні візи;
- в) віза для короткотермінового перебування;
- г) колективна віза;
- д) віза для довготермінового перебування;
- е) візи, оформлені на кордоні⁵.

Оформлення віз здійснюється дипломатичними представництвами і консульськими установами Республіки Болгарія і термін перебування на території держави не може перевищувати 90 днів. Одержання візи з правом довготривалого перебування (понад 90 днів) погоджується з органами адміністративного контролю іноземців⁶.

Віза для повітряного трансферу видається іноземцеві, який пред'явив документ для закордонних поїздок, і може бути одноразовою, дворазовою, а в особливому випадку багаторазовою з терміном дії до 3-х місяців з дати її оформлення. Іноземцеві надається право залишати борт літака при умові його заміни у зв'язку з подальшим перельотом до третьої країни першим відповідно до графіка літаком і перебувати протягом 24 годин у транзитній залі міжнародних перелетів.

Іноземець, що пред'явив візу для повітряного перельоту, невправі перебувати на території Республіки Болгарія і покидати транзитну залу міжнародних перелетів. Водночас органами прикордонного паспортного контролю вилучаються документи, що засвідчують право іноземця на повітряний трансфер, до часу залишення ним території країни.

Транзитна віза видається іноземному громадянину, який курсуючи в третю країну, в'їжджає на територію Болгарії і зобов'язується виїхати за її межі протягом доби (до 24 годин).

Транзитна віза з терміном на 12 місяців від дати її оформлення надає право іноземцеві на одноразовий, дворазовий або багаторазовий транзитний переїзд.

Віза для короткотривалого перебування на території країни видається іноземцеві з правом одноразового або багаторазового в'їзду з загальним терміном перебування до 90 днів протягом 6 місяців з часу його першого в'їзду на територію країни⁷.

Колективна віза видається іноземним громадянам, які сформували групу осіб і пред'явили документ, що засвідчує характер колективної поїздки, а також в'їжджають, перебувають і виїжджають з території Республіки Болгарія як колектив.

Колективна віза може видаватися з правом одноразового або дворазового транзиту, а також для одноразового чи дворазового в'їзду і короткотривалого перебування на території країни (терміном до 30 днів).

Віза для довготермінового перебування видається іноземцеві, який виявив бажання щодо тривалого або постійного перебування на території Болгарії, при умові одержання відповідного дозволу Дирекції "Консульські відносини" Міністерства закордонних справ РБ та за погодженням з органами адміністративного контролю іноземців⁸.

Дія зазначеного типу візи дорівнює 6-и місяцям від часу її оформлення і надає іноземцеві право одноразового в'їзду та одержання

дозволу на продовження терміну перебування, але не більше, ніж на 90 днів від дати в'їзду на територію країни. Особливість даного типу візи полягає в тому, що вона втрачає чинність з моменту виїзду з території країни при умові закінчення дозволеного терміну перебування чи при закінченні терміну її дії.

Водночас як виняток можливе оформлення одноразових віз – для повітряного перельоту, транзитних і з правом короткотермінового перебування – органами прикордонного паспортного контролю, якщо для цього існують підстави згідно з Законом РБ про іноземців⁹.

Іноземцеві може бути відмовлено у в'їзді на територію Республіки Болгарія за таких обставин:

- а) якщо дії іноземця є такими, що можуть загрожувати безпеці болгарської держави або її інтересам, а також при наявності даних, що засвідчують антидержавний характер дій іноземця;
- б) якщо іноземець своїми діями зганьбив честь болгарської держави або її народу;
- в) при наявності інформації, яка підтверджує причетність іноземця до терористичних груп або організацій, його зв'язок з особами чи організацією, діяльність якої пов'язана з контрабандою і незаконним збутом зброї, вибухово-небезпечних речовин, боєприпасів, стратегічної сировини, товарів і технологій можливого подвійного застосування; незаконним перевезенням психотропних речовин або речовин для їхнього виробництва тощо¹⁰.

Підставою для відмови в оформленні іноземцеві візи може послужити факт відсутності необхідних для цього документів, які підтверджували б необхідність в'їзду на територію країни¹¹.

Закон Республіки Болгарія про іноземців регулює також правила перебування іноземця на території країни. Зазначений нормативний документ зобов'язує іноземного громадянина, який в'їхав на територію Болгарії, здійснити протягом 48 годин реєстрацію про своє прибуття в органах адміністративного контролю іноземців за місцем перебування. Якщо ж іноземець в'їхав на територію Болгарії на запрошення громадянина РБ, то приймаюча сторона (громадянин Болгарії) повинна зареєструвати свого гостя у відповідному підрозділі органів внутрішніх справ. Іноземці, що в'їхали в Болгарію і проживають в готелі, реєструють своє перебування за місцем проживання¹².

Згідно зі ст.23 ЗРБІ іноземні громадяни мають право перебувати на території Республіки Болгарія коротко- і довготерміново¹³.

Поняттям “короткотермінове перебування” позначається часовий проміжок до 90 днів від дати в'їзду на територію РБ. Зазначений термін перебування може бути продовжено органами адміністративного кон-

тролю іноземців при умові обґрунтування ними такої необхідності. Довготермінове перебування може бути тривалим з терміном до одного року і постійним – з правом перебування на невизначений термін.

Право на тривале перебування відповідно до ст.24 ЗРБІ можуть одержати іноземці при викладених нижче обставинах:

1. Здійсненні бізнесової діяльності відповідно до діючого в країні законодавства і при умові створення щонайменше 10 робочих місць для болгарських громадян.
2. Одержанні дозволу на працю від Міністерства праці та соціальної політики Болгарії.
3. Зарахуванні на денну форму навчання в ліцензовані навчальні заклади.
4. Перебуванні відповідно до міжнародного договору іноземних спеціалістів у РБ, якщо Болгарія є однією зі сторін даного договору.
5. Укладенні шлюбу з болгарським громадянином або іноземцем з правом постійного проживання в Болгарії.
6. Якщо іноземець є представником фірми країни походження, зареєстрованої в Болгарській торговельно-промисловій палаті.
7. Тривалому лікуванні в лікувальних закладах і засвідченні наявності коштів для зазначених цілей.
8. Надання фінансових гарантій кимось з родичів іноземця для його постійного перебування в країні.
9. Якщо іноземець є журналістом зарубіжних ЗМІ й акредитований в Республіці Болгарія.
10. Пенсійно забезпечені особи, що володіють достатніми засобами для перебування в країні.
11. Особи, що реалізують відповідно до національного законодавства іноземні інвестиційні проекти.
12. Особи, що є членами сім'ї іноземця, який одержав право на тривале перебування в країні.
13. Особи, що є родичами іноземця, який одержав право на тривале перебування в країні на підставі п.5 ст.28 Закону РБ про іноземців.
14. Проведенні в країні діяльності неекономічного характеру з дозволу Міністерства правосуддя і за погодженням з Міністерством закордонних справ Болгарії¹⁴.

Згідно зі ст.25 ЗРБІ дозвіл на постійне перебування можуть одержати іноземці, які:

1. Зможуть підтвердити болгарське походження.
2. Більше, ніж два роки, перебувають у шлюбі з громадянином Болгарії або з громадянином, що має право на постійне перебування в Болгарії.

3. Неповнолітні діти болгарських громадян або громадян, що мають право на постійне перебування в Болгарії, і які не оформили шлюб.
4. Родичі болгарського громадянина, який згідно з законом перебуває в обов'язку щодо їхнього утримання.
5. Постійно і на законній основі перебувають на території Болгарії протягом останніх п'яти років.
6. Інвестували в розвиток економіки РБ понад 250 000 дол. США відповідно до встановленого законом порядку.
7. Які не є особами болгарського походження, але народжені в Болгарії або втратили болгарське громадянство з об'єктивних чи суб'єктивних причин і бажають проживати тривалий час на території Республіки Болгарія¹⁵.

Згідно з Законом Республіки Болгарія про особисті документи і Правилами щодо їхнього оформлення іноземцям, які одержали дозвіл на перебування на території РБ на термін понад 3 місяці і досягли 14-річного віку, видаються відповідним органом внутрішніх справ болгарські особисті документи, якщо дозвіл на перебування підтверджується національними документами про закордонну поїздку та іншими необхідними для цього документами. Болгарські документи, що підтверджують особу, видаються іноземцеві в термін до 30 днів від дати прийому заяви та необхідних документів.

Залежно від обставин іноземцям видаються такі види документів:

1. Особиста картка з правом на постійне перебування в Республіці Болгарія видається іноземцеві при наявності дозволу на постійне перебування і внесення прізвища в єдиний реєстр населення.
2. Особиста картка з правом на тимчасове перебування в Республіці Болгарія видається іноземцеві при наявності дозволу на перебування в Болгарії до 1 року.
3. Документ, що засвідчує поїздку за кордон особи без громадянства, видається іноземцеві при умові його тривалого перебування на території РБ.
4. Тимчасова особиста картка видається іноземцеві, якщо в нього вилучено національні документи у випадках, передбачених Законом РБ про іноземців.
5. Тимчасове посвідчення для виїзду з території Болгарії¹⁶.

Особистий документ іноземця не може одержати інша особа, крім особи, на ім'я якої виписано документ.

Будь-який іноземець, що володіє правом тимчасового або постійного проживання на території РБ, може виїхати і в'їхати в країну без візи, дотримуючись дозволеного терміну перебування, і повернутися в термін, визначений для його перебування в Болгарії.

У випадку порушення правил щодо терміну перебування на території Республіки Болгарія до іноземця застосовуються відповідно до ст. 39 Закону РБ про іноземців заходи адміністративного примусу:

1. Позбавлення права перебування на території Республіки Болгарія.
2. Примусовий супровід до кордону Республіки Болгарія.
3. Видворення з території Болгарії.
4. Заборона на в'їзд в Республіку Болгарія.
5. Заборона на виїзд з Республіки Болгарія¹⁷.

Видворення з території Болгарії застосовується до іноземця, якщо його присутність в країні створює серйозну загрозу для національної безпеки або громадського порядку, і термін заборони на в'їзд в РБ сягає до 10 років.

Болгарським законодавством передбачена заборона виїзду іноземця з території країни при умові вчинення ним злочину або наявності боргу перед державою чи органами місцевого самоврядування.

Адміністративні заходи примусового характеру застосовуються рішенням директора національної чи територіальної служб Міністерства внутрішніх справ Болгарії, начальника регіонального прикордонного сектора або начальника управління "Документи про особу та іноземці". Один екземпляр розпорядчого документа направляється Державній агенції з питань біженців при Раді Міністрів Республіки Болгарія¹⁸.

Орган, що видав розпорядження про примусове видворення іноземця або його супровід до кордону Республіки Болгарія, може на свій розгляд в примусовому порядку затримати іноземного громадянина до часу з'ясування обставин, які могли б стати на перешкоді виконання даного розпорядження.

Державні органи, уповноважені вирішувати питання щодо умов та порядку в'їзду, перебування і виїзду іноземців з території Республіки Болгарія, співпрацюють з компетентними органами інших держав з питань боротьби з нелегальною міграцією та екстрадиції іноземних громадян.

Міграційна політика Республіки Болгарія визначається положеннями діючих національних нормативно-правових актів та ратифікованих Республікою Болгарія міжнародних документів – Конвенцією про статус біженців 1951 року і Протоколом про статус біженців 1967 року, що набрав чинності 1993 року, а також міжнародних актів з питань захисту прав людини.

Відповідно до п.2 ст.27 Конституції РБ "Республіка Болгарія надає притулок іноземцям, що зазнають переслідування за їхні переконання або діяльність у справі захисту загальноновизнаних прав і свобод"¹⁹.

Зазначений конституційний принцип складає основу при формуванні законодавчої бази щодо біженців.

Правове регулювання питань щодо біженців узгоджується з візовою політикою держави.

1 грудня 2002 року вступив у силу Закон РБ про притулок і біженців (ЗПБ), який визначає умови і порядок надання іноземцям особливих умов, втім і притулку, на території Республіки Болгарія, а також статусу біженців іноземним громадянам.

Згідно з зазначеним Законом право надавати притулок іноземним громадянам належить Президенту Республіки Болгарія²⁰.

Рада Міністрів надає тимчасовий притулок багаточисельній групі іноземців відповідно до умов, передбачених Законом про притулок і біженців, або на виконання ухваленої Виконавчим комітетом Верховного комісара ООН у справах біженців чи на заклик інших міжнародних організацій. Голова Державної агенції з питань біженців визначає статус біженця, а також гуманітарний статус згідно з Конвенцією про статус біженців 1951р. і Протоколом про статус біженців 1967 р., а також на підставі інших міжнародних актів з питань захисту прав людини.

Відповідно до ст.4 ЗПБ "будь-який іноземець може подати клопотання про притулок у Республіці Болгарія відповідно до умов цього Закону. Клопотання про надання притулку подається особисто і з власної волі. Іноземець може в'їхати на територію Республіки Болгарія задля одержання притулку з порушенням діючих вимог, якщо в країні проживання існує загроза його життю або свободі. При цьому він (іноземець) повинен з'явитися до компетентних органів і представити обґрунтування причин незаконного в'їзду і перебування на території країни"²¹. Виконавчий державний орган з питань біженців – Державна агенція з питань біженців – встановлює факти та обставини щодо необхідності надання притулку і надає сприяння в його одержанні іноземцем.

Державна агенція з питань біженців при Раді Міністрів – юридична особа, до структури якої входять територіальні відділення, які включають:

- транзитні центри, що реєструють і здійснюють медичні обстеження іноземців, які потребують притулку;
- реєстраційно-приймальні центри, що реєструють, здійснюють медичні обстеження, а також надають соціальну допомогу іноземцям, які потребують притулку до часу вступу в силу рішення про надання іноземцеві притулку;
- інтеграційні центри, призначені забезпечити вивчення болгарської мови, опанування професійною кваліфікацією, а також інші

заходи, спрямовані на суспільну інтеграцію іноземців, які потребують або одержали притулок в Республіці Болгарія²².

Статус біженця відповідно до законодавства Болгарії надається іноземцеві, який переслідується за расовою, релігійною чи національною ознаками або належить до певної соціальної чи політичної груп, перебуває поза межами країни, до громадянства якої належить (або особа без громадянства), однак з викладених вище причин не може повернутися в країну проживання.

Гуманітарний статус надається іноземній особі, яка з примусу залишила країну походження або проживання і перебуває поза її межами у зв'язку з загрозою її життю, безпеці або свободі; з причин насилля, викликаного воєнним конфліктом чи іншими формами нелюдського або принизливого ставлення, що служить перешкодою на шляху повернення в країну походження чи проживання.

Тимчасовий притулок надається на визначений термін у випадку масового в'їзду іноземців, які змушені залишити країну походження або проживання у зв'язку зі збройним конфліктом, громадянською війною, іноземною агресією, порушенням прав людини або вчиненням масштабних актів насилля на території країни чи в її окремих районах, що служить перешкодою для повернення в країну походження (проживання).

Іноземці, що одержали в Республіці Болгарія притулок або статус біженця, користуються такими ж правами та обов'язками, як і болгарські громадяни, крім випадків:

1. Брати участь у виборах до державних і місцевих органів влади, в національних і місцевих референдумах, а також бути членами політичних партій чи ініціювати їхнє утворення.
2. Займати посади, заміщення яких згідно з національним законодавством вимагає болгарського громадянства.
3. Бути військовозобов'язаним.
4. Інші обмеження, визначені законодавством²³.

Законодавство Республіки Болгарія про притулок і біженців визначає порядок і право зазначеної категорії громадян чи осіб без громадянства на придбання нерухомості на території країни (РБ), право на документи про особу та посвідчення для виїзду за кордон, що видається відповідно до умов, визначених Міжнародною Конвенцією про статус біженців 1951р., а також згідно з нормами Закону РБ про притулок і біженців.

Відповідно до ст.36 ЗПБ "іноземець, що одержав гуманітарний статус, користується правом постійного проживання в Республіці Болгарія", що передбачає його адресну реєстрацію, внесення до єдиного реєстру населення, а також набуття болгарського громадянст-

ва при умові дотримання Закону РБ про громадянство Болгарії²⁴. До окресленого кола прав віднесено також право іноземця, що одержав гуманітарний статус, на соціальну допомогу, медичне обслуговування, а у випадку надання тимчасового притулку – забезпечення продуктами харчування, одягом і працею.

Іноземцям, що шукають притулку або його одержали, видаються відповідно до ст. 40 ЗПБ документи про особу:

1. Тимчасове посвідчення біженця.
2. Картка біженця.
3. Картка іноземця з гуманітарним статусом.
4. Посвідчення іноземця з правом на тимчасовий притулок.
5. Посвідчення про право виїзду за кордон.
6. Посвідчення про право виїзду за кордон іноземця з гуманітарним статусом.
7. Посвідчення про право повернення іноземця в Республіку Болгарія²⁵.

Запроваджена 1999 року нова система медичного обслуговування в Болгарії розширила можливості приватного лікарського обслуговування на базі фонду страхової медицини. Нововведення в галузі медицини передбачають проведення лікарських оглядів і лікування в усіх медичних закладах країни, а надання невідкладної медичної допомоги поширюється на всіх осіб, незважаючи на їхнє громадянство.

Іноземці та особи без громадянства з правом довготермінового перебування на території Республіки Болгарія користуються правом медичного обслуговування як і болгарські громадяни. Іноземці, що тимчасово перебувають в Болгарії, а також особи з болгарським та іноземним громадянством, які не відносяться до категорії осіб, застрахованих на випадок захворювання, здійснюють оплату за надані медичні послуги, якщо іншого не передбачено міжнародним договором, однією зі сторін якого є Болгарія.

Медична допомога іноземцям, країна походження чи проживання яких перебуває в договірних відносинах у галузі охорони здоров'я з Республікою Болгарія, надається згідно з умовами, виписаними у двосторонньому договірному акті.

Медичне обслуговування членів дипломатичних, консульських та інших постійних представництв іноземних країн, акредитованих при Міністерстві закордонних справ Республіки Болгарія постійних представників та експертів міжнародних організацій, членів їхніх сімей і технічного персоналу зазначених інституцій здійснюється згідно з укладеними угодами, а якщо такі відсутні – за взаємною згодою та погодженням з Міністерством охорони здоров'я РБ.

Юридичні або фізичні особи, що перебувають на території Болгарії з туристичною метою, як і студенти вищих навчальних закладів, а також учні середніх шкіл здійснюють оплату за надані медичні послуги відповідно до умов, передбачених страховими договорами.

Отже, основні відмінності в правовому статусі іноземців в Республіці Болгарія визначаються дозволенням компетентними державними органами терміном їх перебування в РБ, а також правовими наслідками, що виникають у цьому зв'язку.

У цьому контексті іноземець з правом постійного перебування в Республіці Болгарія, біженець та іноземець, що одержав право на притулок, у найбільшій мірі наближені до болгарських громадян під кутом зору загальногромадянських прав та обов'язків.

Водночас окремі правові обмеження щодо іноземців узгоджуються з загальноприйнятими принципами та правилами і синхронізуються з міжнародними нормативно-правовими актами з питань захисту прав людини. Таким чином, міграційно-візова політика Республіки Болгарія в контексті європейських інтеграційних процесів балансує між національними інтересами на базі державного суверенітету і правами людини.

ПОСИЛАННЯ

- 1 Български дипломатически преглед. – 2002. – №9.-С.3.
- 2 Чужденците в Република България (Закон и правилник). – София, “Нова Звезда”. – 2002. – С.5.
- 3 Чужденците в Република България.-2002 . – С.6.
- 4 Там само. – С.6.
- 5 Там само. – С.7.
- 6 Там само. – С.8.
- 7 Там само. – С.10.
- 8 Там само. – С.11.
- 9 Там само. – С.12.
- 10 Там само. – С.14.
- 11 Там само. – С.15.
- 12 Там само. – С.15.
- 13 Там само. – С.15.
- 14 Там само. – С.16.
- 15 Там само. – С.18.
- 16 Там само. – С.19.
- 17 Там само. – С.25.
- 18 Там само. – С.27.
- 19 Конституция на Република България. – София, 2002. – С.14.
- 20 Закон за убежището и биженците. – София, “Нова Звезда”. – 2002. – С.3.
- 21 Закон за убежището и биженците. – С.7.
- 22 Там само. – С.8.
- 23 Там само. – С.10.
- 24 Там само. – С.17.
- 25 Закон за убежището и биженците. – С.14.

Надійшла до редакції 28.12.2002